

ROMANOWEHL

R O M S K I

S V E T

št. 1

JUNIJ '96

ROMSKE LEGENDE

NEKOČ SMO BILI PTIČI...

potem smo postali to kar smo: Cigani. Imeli smo krila in ni nam bilo treba beračiti, niti služiti za kruh. Leteli smo z drugimi ptiči in jedli kar ptiči jedo. Ko se je jeseni ohladilo, smo se skupaj dvignili in zajadrili v daljno Afriko. Ko nas je nekje pričelo dolgočasiti, smo poleteli drugam in če je bilo dolgočasno tudi tam, smo odleteli naprej.

To življenje pa ni bilo lagodno. Ujeti ptič živi bolje, saj ga neumni Gadjo crklja in mu vsak dan meče semena v kletko. Ptič, ki je zunaj kletke, pa si mora hrano priskrbeti sam, vendar je svoboden.

Ko smo nekoč že mnogo, mnogo dni leteli nad od sonca ožganimi polji, ne da bi kaj jedli ali pili, smo nekega večera spodaj zagledali bogato žitno polje. Naš vodja je z zamahom krila dal znak, spustili smo se in začeli kljuvati slastna pšenična zrna.

Ker smo bili prestradani, smo jedli kar nekaj ur skupaj in se tako nabasali, da tiste noči nismo mogli vzleteti in smo prenočili. Ko se je zdanilo, se nas je znova polotila lakota in smo jedli, zato tudi tokrat nismo mogli poleteti. Bilo je poldne, bil je večer, mi pa smo bili še vedno tam.

Dnevi so minevali in mi smo se privadili na to udobno življenje, ko človeku, hocem reči ptiču, ni treba letati sem ter tja, saj lahko vse najde na enem samem mestu. Zato pa smo postajali bolj in bolj debeli. Ni minilo dolgo, ko niti poskočiti nismo mogli več, kaj šele da bi poleteli. Le korakali smo še lahko, počasi in leno.

Prej je prišla jesen. Prej bogata polja so nehala rojevati, miši in podolane pa so pobirale zadnja zrna s tal. Nič drugega nam ni preostalo, kot da tudi same začnemo zbirati in spravljeni hrano, kot smo se naučili od poljskih živali. Izpraskali smo luknje, jih obložili, napolnili s tistim kar smo še imeli in jih zakopali. Začeli smo zbirati tudi šibje in slamo in iz nje graditi zatočišča za zimo. Zaradi dela so nam noge postale težke, krila pa so se zarnela v roke. To je bil konec našega lepega življenja, konec letenja našega v drugi svet.

In vendar smo mi, Cigani, do danes ostali ptiči. Če postavimo šotor v dolini, si želimo hribov v višavah, kadar pa smo na vrhu, bi hoteli zleteti v dolino. A sedaj lahko to pridemo le peš. Zato živimo iz dneva v dan, iz rok v usta, v upanju, da nekoč spet poletimo.

1. UVODNIK	1
2. PO SLEDEH ROMSKE ZGODOVINE	
- Potujoče ljudstvo na evropskih tleh	2
3. ROMI IN SVET	
- 8. april, svetovni dan Romov	6
- Ob desetletnici dlovanja KUD Pušča	6
- Romi v občini Puconci ustanovili svoje društvo	7
- Program ukrepov za pomoč Romom v Sloveniji	8
- K strpnosti do romske drugačnosti	9
- Eno leto od rasističnega umora Romov	10
- Kali Sara - zaščitnica Romov pričakuje svoje romarje	10
- Kam z Romi?	11
- Iz pogovora z Maxom Van Der Stoelom	13
- Novice iz sveta Evrope	13
4. INTERVJU - Rajko Šajnovič	14
5. IZ CIGANSKE DUŠE	
- pesmi Rajka Šajnoviča	18
6. MOJ MALI SVET	
- Pustovanje	22
- Moja skrita želja o šoli	23
- Doma sem v Žabjeku	23
- Moje življenje	24
- Dragi prijatelj!	24

*barvne fotografije in fotografije iz cikla **Iz ciganske duše** je prispevala **Nada Žgank**

* izid časopisa **Romano them** sta omogočila **Zavod za odprto družbo - Slovenija** in **Ministrstvo za kulturo RS**

* tehnična podpora
KGB ★ ZOD

Po mnenju Ministrstva za kulturo RS št. 415- 562 / 96, se **Romano them / Romski svet** šteje med proizvode za katere se plačuje 5% davek od prometa proizvodov.

UVODNIK

DRAGI BRALCI !

Romano them/Romski svet je v vaših rokah. Prvi časopis v Sloveniji, namenjen vam, Romi, da bi izrazili svoje želje in potrebe, spregovorili o problemih in prizadevanjih, da bi spoznali kako živijo vaši bratje po svetu, kako se rešuje romska problematika in nenazadnje predstavili svojo dragoceno kulturo ter približali svoj svet širši slovenski skupnosti. Naj bo časopis most med vsemi slovenskimi Romi ter odprta vrata tistim, ki jim je romski svet neznan ali izkrivljen v predstavah neresničnih podob. Torej, je namenjen tudi vsem, ki vam je romsko življenje tuje ali blizu. Časopis bo izhajal štirikrat letno. Pišite nam, pošljite svoje predloge, pripombe ter prispevke o vsem, kar se novega dogaja pri vas. Pišite nam tudi v romskem jeziku.

Uredništvo

ROMANO THEM - ROMSKI SVET št.1, letnik I, junij, 1996
Založnik: Društvo za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela - Projekt ROMI
Poljanska 5, 6000 Ljubljana, Tel/fax: 061 315 011

Glavni in odgovorni urednik: **Tatjana Avsec**
Uredniški odbor: **Jože Horvat, Rajko Šajnovič, Nenad Vitorović, Stanka Glogovič, Nada Žgank (fotografija)**
Lektorica: **Živa Vidmar**
Tehnični in grafični urednik: **Boris Bačić**
Tisk: **Tiskarna Vovk D.O.O., Kamnik**
Naklada: **500 izvodov**

ISSN 1318 - 9158

PO SLEDEH ROMSKE ZGODOVINE

POTUJOČE LJUDSTVO NA EVROPSKIH TLEH

Pisalo se je 14. stoletje (čeprav nekatere ohranjene listine pričajo o prisotnosti že konec 11.st.), ko se je na evropskih tleh pojavilo skrivnostno potujoče ljudstvo: temnopolti, oblečeni v živopisana oblačila, govoreč svoj jezik, znali so igrati na razne inštrumente, napovedovati prihodnost in zdraviti ter bili dobri kovači. Potovali so v skupinah, ki so jih vodili poglavarji, se ustavljali na obronkih gozdov, pod mostovi, kjer so postavili šotore, vendar nikjer niso ostali dolgo.

Kot takšni so pri domačinih kaj kmalu zbudili zanimanje. Ti so jim dajali različna imena, med katerimi je bilo najpogostejše Cigani - skoraj v vseh evropskih jezikih najdemo različico tega imena. Sami pa so se imenovali Romi in besede Cigan v svojem jeziku niso poznali.

Od kod izvira beseda Cigan še danes ni povsem pojasnjeno. Obstaja več znanstvenih razlag. Ena od teh pravi, da izhaja iz grške besede Athigani, ki je označevala sekto, ki se je ukvarjala z vraževerstvom. Beseda athigganein v grškem jeziku pomeni nedotakljiv.

Tako imenovani Cigani so se ob prihodu v Evropo predstavljali kot romarji, ki prihajajo iz Malega Egipta in potujejo v "sveto deželo", ali kot kristjani v begu pred Turki. Enačenje s krščanskimi romarji, jim je v začetku omogočilo dober sprejem. Uživali so vse privilegije, zaščito in pomoč cerkve, ljudstva in carjev, ki so jim izdajali posebne prepustnice za nemoteno gibanje skozi evropske dežele.

FOTOGRAFIJE s preloma stoletja so vzete iz knjige "Življenje je lestev po kateri eni plezajo gor, drugi pa dol - silke iz življenja madžarskih ciganov v 20. stoletju", izdajatelj: Dr. Hofer Tamás / Néprajzi Múzeum-Budapest, 1993

Evropa pa je bila takrat v času velikih pretresov, nemirov in sprememb: konec križarskih vojn, grožnja turških vdorov, propadanje viteštva in papeštva, prehod iz naturalnega v denarno gospodarstvo, pojav verskega fanatizma s preganjanjem čarovništva. Vse to pa ni bilo naklonjeno ljudstvu, ki se je po izgledu, obleki, običajih in veri močno razlikovalo od evropskih narodov. Tako se je začetni dober sprejem nenadoma sprevrgel v sum in nezaupanje. Ponekod so jih začeli enačiti z zločinskimi Tatari, drugje so bili obdolženi za turške vohune. Cerkev jih je proglasila za pogane, brezbožnike. Ker so se ukvarjali z magijo, jih je uvrstila med hudičevo potomstvo in čarovnice - mnogo Rominj je zgorelo na grmadi. Že samo njihov izgled jim je določil mesto v svetu deljenem po barvi kože: beli - predstavniki boga, črni - predstavniki hudiča. Obtoženi so bili tudi ljudožerstva in pohabljanja otrok. Vera v to, da kradejo otroke pa se je ohranila vse do danes: "Če ne boš priden, te bodo ukradli Cigani!"

Vse države so si prizadevale izkoreniniti in pregnati to drugačno ljudstvo z različnimi ukrepi: bičanje, žigosanje z razžarjenjem železom, rezanje ušes, oslepljanje, obglavljanje. Ubijanje Romov s strani državljanov ni bilo kaznivo dejanje. V Franciji, Nemčiji in Španiji je bil uzakonjen lov na Cigane, na katerega je ponekod pozival celo cerkveni zvon. Da bi jih lažje preganjali so oživali tudi legendo, po kateri so bili Romi obtoženi soudeležbe pri Kristusovem križanju.

Ko so se Rimljani pripravljali na križanje Jezusa, so zadolžili dva vojaka, da priskrbita štiri čvrste žeblje. Polovico denarja, ki sta ga v ta namen dobila, sta zapila v gostilni in se nato odpravila k kovaču: "Čuj stari! Takoj nam skuj štiri velike žeblje, s katerimi bomo pribili Jezusa na križ." Kovač Žid, pa je to zavrnil. Vojaka sta mu zažgala brado in ga prebodla s kopji. Šla sta k drugemu kovaču, prav tako židovske vere, ki pa je menil, da za ta denar lahko naredi le štiri majhne žeblje. Ko sta vojaka tudi njemu zažgala brado, je prestrašen le začel kovati. Nenadoma pa je zaslišal glas prvega kovača, ki mu je povedal, čemu so žebliji namenjeni.

Kovač je v trenutku prenehal kovati in vojaka sta ga pokončala s kopji.

Tretji kovač, na katerega sta naletela, je bil Sirijec, ki je pravkar končal s svojim delom. Ko pa je zagledal vojaka s krvavimi kopji, je mahoma razvnel ogenj v peči. Začel je kovati in tedaj zaslišal glasova ubitih kovačev, ki sta ga opozorila, naj tega ne počne, ker bodo s temi žebli križali nedolžnega Jezusa. Odklonil je dokončati žeblje, zato sta vojaka ubila tudi njega.

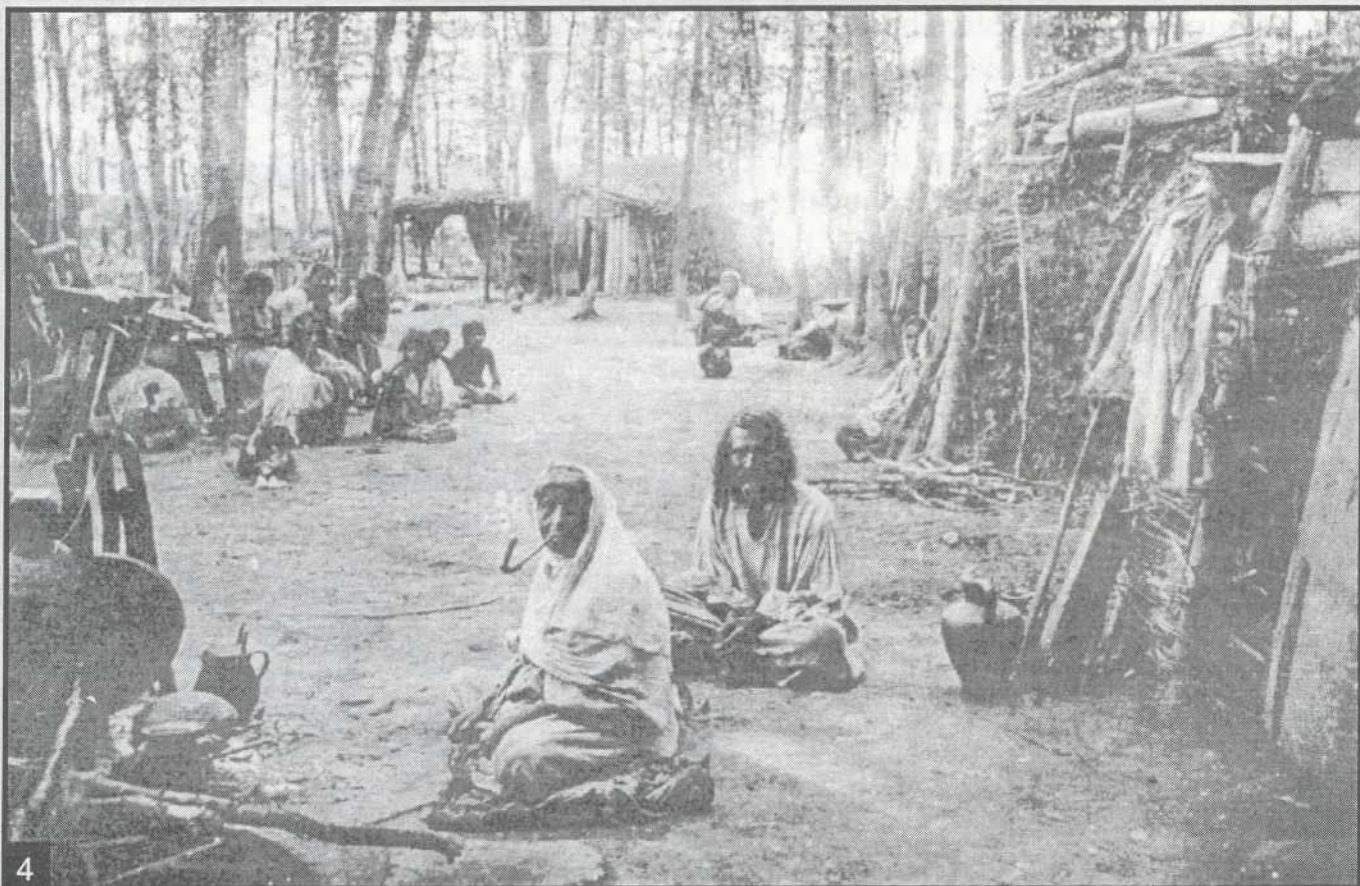
Izven jeruzalemskega obzidja sta vojaka našla kovača Roma. Tudi njemu sta ukazala, naj skuje štiri žeblje. Rom je denar takoj spravil v žep, vojaka pa sta še vroče žeblje spravljala v torbo. V trenutku, ko je koval četrti žebelj, so se zaslišali glasovi treh ubitih kovačev. Tokrat sta jih slišala tudi vojaka, ki sta v paničnem strahu zbežala. Rom zadovoljen, ker je denar takoj spravil v žep, je mirno dokončal četrti žebelj ter čakal, da se ohladi. Toda kljub temu, da ga je polival z vodo, žebelj ni prenehal žareti.

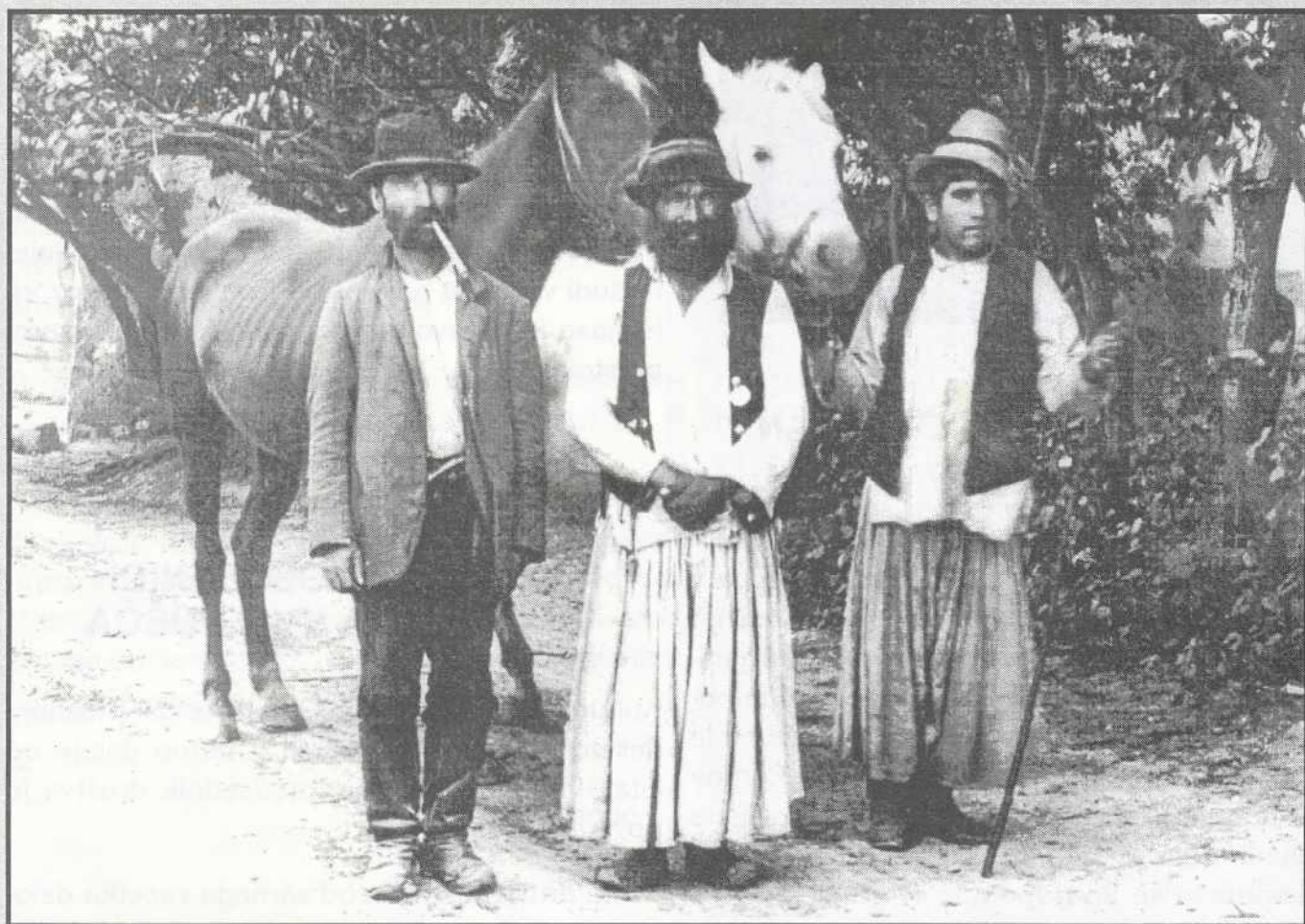
Prestrašen je podrl svoj šotor, ga natovoril na osla in zbežal v puščavo. Vendar žareči žebelj ga je spremljal, kamorkoli je šel. Ni in ni se ga mogel otresti.

Od takrat se žebelj venomer pojavlja med Romi, kovačevimi potomci. Kakor hitro se pojavi, se razbežijo in se zato vedno selijo iz enega v drugi kraj.

Tako so države z zakoni spodbujale in podpirale represijo proti Romom in predsodki, sovraštvo ter rasna nestrpnost so se dvignili na nivo zakona.

V izogib temu so se neprestano selili. Začel se je cikel: klatenje - pregoni - klatenje. Beda je bila njihov stalni spremljevalec, zaradi katere so bili primorani ropati in krasti, da bi obstali. Življenjski pogoji so jih silili v verižno kršenje predpisov. Ustvaril se je začaran krog, ki ga z ene strani določajo predpisi, zakoni in družbene norme ter z druge tradicija romske skupnosti. Romi so bili obsojeni že vnaprej, še predno so storili prekršek. Ta praksa se je ohranila vse do današnjih dni.

V obdobju razsvetljenjstva se je odnos do Romov nekoliko izboljšal. Pričeli so se procesi asimilacije. Marija Terezija in njen naslednik sta na območju Avstro-Ogrske v ta namen uvedla množico predpisov: prepoved nomadstva (zemljiške gospode sta obvezala, da so jim dali košček zemlje in jih zaposlili), prepoved uporabe imena Rom ali Cigan (dobili so naziv "novi naseljenci"), prepoved uporabe romskega jezika, prekupčevanja s konji, beračenja, sklepanja medsebojnih zakonskih zvez. Oblasti so jim s silo jemale že triletne otroke in jih dajale meščanom in kmetom, da bi jih prevzgojili, naučili kmečkih del in obrti. V tem času je bil na območju avstroogrške monarhije izveden prvi popis romskega prebivalstva.

Vse to so bili ukrepi, ki so želeli izničiti njihovo identiteto in kulturo. Pustili so tragične posledice, vendar v svojem namenu niso uspeli. Asimilacija pa se z različnimi ukrepi poskuša izvajati še danes.

V 20. stoletju, v času fašizma, pregoni Romov doživijo svoj višek. Skupaj z Židi so bili izpostavljeni načrtu popolnega uničenja. Ni bilo koncentracijskega taborišča, brez Romov. Tu so služili tudi za znanstvene poskuse. Ocene romskih žrtev v času druge svetovne vojne se gibljejo od enega in pol do treh milijonov. Za razliko od ostalih, pa leti niso imeli možnosti spregovoriti o zločinu.

Kljub vsemu, pa to ljudstvo ni izgubilo svojih posebnosti, ki se kažejo v jeziku, kulturi in običajih.

Tatjana Avsec

ROMI IN SVET

8. APRIL - SVETOVNI DAN ROMOV

Začetek prebujanja, osveščanja in zavedanja nacionalne pripadnosti med Romi sega v šestdeseta leta, ko se v posameznih državah pojavijo tudi prve romske organizacije - zveze Romov. Prehod na mednarodno raven pa se je zgodil 8. aprila 1971, ko je bil organiziran Prvi svetovni kongres Romov v Londonu, na katerem je bila ustanovljena Mednarodna organizacija Romov. Na tem kongresu so Romi potrdili svojo identiteto z željo, da si najdejo prostor pod soncem. Temu ustrezno so sprejeli svojo zastavo (spodaj zelena - narava; zgoraj modra - nebo, prostranost, na sredini pa kolo s šestnajstimi prečniki, ki predstavlja pot), himno (Djelem, Djelem), uradno ime Rom, ki je vpisano tudi v dokumente OZN, ter določili 8. april za svetovni dan Romov. Indijsko vodstvo je na kongresu uradno priznalo Rome kot svoje nekdanje prebivalce, in je zato njihov poseben zaščitnik.

Od takrat Romi po vsem svetu praznujejo 8. april kot svoj praznik. Tudi v Sloveniji. Letos so ta dan obeležili s kulturnimi in športnimi prireditvami v vseh občinah z večjo poseljenostjo romskega prebivalstva. Ob tej priložnosti so Romani Union - Zveza Romov občine Murska Sobota izdali časopis Romano nevijspe (Romske novice) ter CSD Krško Glasilo Poprav vodi (Odpri srce).

To pa še ni vse. Čeprav je 8. april že za nami, pa bo glavni dogodek v ta namen 7. junija 1996 v Ljubljani, v KUD-u France Prešeren, kjer bo osrednja kulturna prireditev. Tu se bodo predstavili slovenski Romi iz Prekmurja in Dolenjske s svojo kulturno dejavnostjo. S tem je izpolnjena tudi večletna želja naših Romov, da opozorijo nase in na svojo dragoceno kulturo v sami prestolnici.

Tatjana Avsec

OB DESETI OBLETNICI DELOVANJA KUD PUŠČA

Kulturno društvo Pušča maja letos praznuje deseto obletnico delovanja. Uradno deluje od leta 1986. Oto Baranja, predsednik društva je povedal:

“Član društva sem že od samega začetka delovanja, predsednik pa sem postal leta 1990. Večjo krizo je društvo doživelo v drugi polovici leta 1994 do začetka leta 1995, ko so muzikantje začeli igrati kot ansambel na veselicah in porokah.”

Kateri problemi društva so v sedanjem času največji?

Največji problemi so finančna sredstva, kakor tudi to, da nimamo ustreznega prostora za vaje in oblek za plesalce.

folklorna skupina KUD Pušča
foto: Nada Zgank

Kaj bi se po tvojem dalo narediti še boljše?

Angažirati bo treba mentorja-strokovnjaka, ki se razume na romske plesе, nato pa poostriiti disciplino med plesalci in se potruditi, da bi nekako prišli do prostorov na Pušči. Tako bi bil stalni prostor vedno na razpolago za vaje.

Društvo je imelo v svojem desetletnem delovanju tudi lepe in uspešne trenutke. Kateri so ti trenutki?

Vsekakor, društvo je nastopalo ob vsakem prazniku Dneva Romov v Murski Soboti, Novem Mestu, Krškem in Črnomlju. Nastopili pa smo tudi na občinskih srečanjih folklornih skupin in v tujini, v Avstriji in na Madžarskem.

Jože Horvat-Muc

ROMI V OBČINI PUCONCI USTANOVILI SVOJE DRUŠTVO

16. februarja 1996 so Romi občine Puconci ustanovili romsko društvo z imenom Zelenu dombu/Zeleni hrib. Za predsednika društva je bil izvoljen Rudolf Cener iz Lemerja, za tajnika Horvat Branko iz Vadarcev in za blagajnika Zoran Berden iz Doline. V upravni odbor so bili izvoljeni še prestavniki Romov iz Zenkovcev in Kuštanovcev. Novo ustanovljenemu romskemu društvu želimo veliko uspehov pri njihovem delovanju.

Andu 16. februar 96 ustanovinde u Roma andri Puconci pumaro društvu Zelenu dombu. Mistu predsednik pumenke izvolinde le Rudolf Cener andri Lemerje, mistu tajnik le Branko Horvat andri Vadarce te mistu blagajnik le Zoran Berden andri Doline. Andu upravni odbor mijk pijle u čhauve andri Kuštanovce te andri Zankovce. Lengre društvoske kivaunijnas, hot len zi lengri buti ovla but bas.

Jože Horvat-Muc

PROGRAM UKREPOV ZA POMOČ ROMOM V SLOVENIJI

Ob obravnavi gradiv o položaju Romov v naši državi je vlada ocenila, da predstavljajo Romi eno izmed posebej ogroženih skupin prebivalstva in da se velik del med njimi brez organizirane pomoči ne bo mogel dvigniti iz splošne zaostalosti, revščine in diskriminiranosti. Glavne ovire za njihovo enakovredno uveljavitev v sodobni družbi so predvsem socialna ogroženost, tradicija, skromne ambicije in nizka izobrazbena raven, ki jim zapirajo pot do vseh zahtevnejših poklicev. Le redki med njimi so se uspeli s svojim delom in sposobnostmi uveljaviti tudi med večinskim prebivalstvom.

Kljub temu, da so si državni organi, še posebej pa občine na območjih, kjer živijo Romi, veliko prizadevali za ureditev razmer, ti procesi potekajo vse prepočasi. Zato je vlada zadolžila pristojna ministrstva in vladne službe, da pripravijo poseben program ukrepov, ki bo skupaj z ukrepi, ki jih bodo sprejele občine, prispeval k ureditvi življenjskih razmer, v katerih Romi živijo in k ohranjanju njihove kulturne in jezikovne identitete.

Konec lanskega leta je vlada program sprejela in s tem zavezala državne organe, da skrbijo za njihovo uresničitev. Poslan je bil tudi vsem občinam v katerih živijo Romi, s priporočilom, naj se tudi one intenzivno vključijo zlasti v razreševanje problemov bivalnih razmer. Šele intenzivno in usklajeno delovanje državnih organov, občin, različnih organizacij in društev, ki so že dosedaj opravili pomembno delo na tem področju, zlasti pa organizirano delovanje Romov samih in njihovo sodelovanje pri odločitvah, ki jih zadevajo, lahko prinese večje pozitivne premike na tem področju. Treba pa se je zavedati, da gre za zahteven proces,

ki zahteva veliko mero potrpežljivosti, razumevanja, znanja in izkušenj in seveda znatna materialna sredstva. Rezultatov torej ne more biti čez noč. Vsak premik pomeni korak k temu, da bodo tudi romski skupnosti zagotovljene temeljne življenjske in delovne razmere. Od vsakega posameznika pa bo odvisno, v kolikšni meri se bo tudi sam pripravil vključiti v ta prizadevanja.

Program zajema nekaj temeljnih sklopov, ki so pomembni za ureditev življenjskih razmer Romov. Na prvem mestu pa je gotovo strokovna in materialna pomoč občinam pri pripravi prostorskih načrtov in urejanju romskih naselij. V Prekmurju so ta vprašanja v glavnem rešena, na Dolenjskem pa je velik del naselij nelegalen in jim ni mogoče zagotoviti niti vode in elektrike.

Na področju izobraževanja so predvideni strokovni in materialni ukrepi, ki bodo še bolj kot doslej upoštevali posebne pogoje, v katerih se šolajo romski otroci. Šole bodo dobile več možnosti, da bolj prilagodijo organizacijo in vsebino dela potrebam romskega otroka. Ministrstvo za šolstvo in šport bo zagotovilo štipendije romskim učencem, ki bodo nadaljevali šolanje po osnovni šoli.

Naloge, ki jih je prevzelo Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, se nanašajo na zaposlovanje, usposabljanje za delo, varstvo družine in socialno pomoč. Ti programi že tečejo in je vanje vključenih veliko Romov po vsej Sloveniji. Socialna pomoč pa žal še

vedno ostaja najvažnejši vir za preživetje

romske družine. Ministrstvo za zdravstvo bo posvetilo posebno pozornost preventivni zdravstveni dejavnosti in zdravstvenemu prosvetljevanju, Ministrstvo za kulturo pa bo pospeševalo kulturno dejavnost Romov.

Informiranju in kulturni dejavnosti Romov so namenjene tudi redne tedenske oddaje, ki jih pripravljata radijski postaji Murski val iz Murske Sobotice in Studio D iz Novega Mesta. Oddaji sofinancira Urad za narodnosti.

USTANOVLJENA ZVEZA ROMOV SLOVENIJE!!!

18. april 1996 - pomemben dan v koledarju slovenskih Romov: v Murski Soboti so predstavniki štirih legalno registriranih romskih društev (iz občin Novo Mesto, Murska Sobota, Krško in Puconci) podpisali sklep o pristopu v Zvezo Romov Slovenije. Za predsednika so izvolili Jožeta Horvata, že večletnega predsednika Zveze Romov občine Murska Sobota, kjer je sedaj tudi sedež novo ustanovljene Zveze.

Ustanovnemu zboru so prisostvovali direktor Urada za narodnosti RS in predstavniki Zveze kulturnih organizacij. Zveza Romov Slovenije je odprta za priključitev vsakega novega romskega društva.

Želimo ji obilo uspeha in združenih moči na poti v lepšo bodočnost slovenskih Romov!

Naloga Urada je tudi spodbujanje samoorganiziranosti Romov. Po Sloveniji je nastalo že nekaj romskih društev, še letošnjo pomlad pa naj bi ustanovili Zvezo Romov Slovenije, ki bo povezovala romska društva pri skupnih prizadevanjih in postala sogovornik države pri uveljavljanju romskih interesov.

Mnoge aktivnosti, ki so predvidene v programu, že kar uspešno potekajo, veliko pa bo treba še storiti, pri čemer je poleg denarja najpomembnejša pripravljenost za delo in usklajen nastop vseh

tistih, ki lahko prispevajo svoj delež k razreševanju teh vprašanj.

In nenazadnje je treba poudariti, da bo treba veliko storiti tudi za osveščanje večinskega prebivalstva v Sloveniji, še posebej na območjih, kjer živijo Romi, da se bo zavedalo, da je skrb za hitrejši napredek Romov in njihovo vključitev v širšo skupnost naša skupna obveznost, pa tudi naš skupen interes.

Peter Winkler

Direktor Urada za narodnosti

K STRPNOSTI DO ROMSKE DRUGAČNOSTI...

...je osrednji cilj projekta ROMI, ki deluje v okviru Društva za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela v Ljubljani. Že šest let se v Projektu prostovoljno združujejo mladi, predvsem študentje, ki se zavedajo, da je ena pomembnih ovir, ki potiska Rome na obrobja družbe in jim hkrati ne dovoljuje, da bi se prebili iz svojega položaja v predsodkih in stereotipih, v človeškem egoizmu, ki ob sebi ne dopušča drugačnosti. Torej, problemov ne gre iskati in reševati zgolj na strani Romov, temveč tudi na drugi strani pri večinskem prebivalstvu...

V ta namen projekt razvija in izvaja naslednje aktivnosti:

- **seznanjanje večinskega prebivalstva z Romi:** z njihovo zgodovino, kulturo, načinom življenja in problematiko skozi predstavitve, ki jih izvajamo na osnovnih in srednjih šolah in drugih institucijah ter javnih mestih z namenom, da bi preko boljšega poznavanja Romov, bolj razumeli njihovo drugačnost in strpneje sprejemali to skupnost, ki že stoletja živi in umira med nami.

- **približevanje romske kulture širši kulturni skupnosti:** organizacija prireditev romske kulture, s čimer želimo omogočiti predvsem romskim ustvarjalcem, da se predstavijo.

- **letovanja za romske otroke in mladostnike:** vsako poletje organiziramo enotedensko letovanje na morju ali na Gorenjskem, kjer se mnogi romski otroci prvič soočijo z morjem in širšim slovenskim prostorom, kjer skupaj z njimi ustvarjamo, rešujemo mladostniške stiske, se zabavamo...

Doslej so se letovanj udeleževali predvsem otroci iz romskih naselij krške občine in Ljubljane, želimo pa k temu pritegniti tudi romske otroke in mlade iz drugih območij Slovenije.

- **tabori v romskem naselju Kerinov Grm pri Krškem:** osnovni namen je enotedensko skupno življenje z Romi v njihovem neposrednem življenjskem okolju, izvajanje izrazno kreativnih delavnic z otroki in mladostniki, zmanjševanje socialne razdalje med romskim in neromskim prebivalstvom, medsebojno učenje ob stičišču dveh različnih kultur, druženje in spoznavanje problemov, s katerimi se soočajo

S tabora v Kirinovem Grmu

foto: Stanka Glogovič

soočajo Romi v enem izmed socilano najbolj ogroženih naselij.

S tem želimo pomagati Romom na vseh področjih njihovega vključevanja v okolje, predvsem mladim in otrokom, da bi bili enakovrednejše sprejeti in obravnavani v slovenskem prostoru brez potrebe po odrekanju ali prikrivanju svoje identitete. Pa naj bo to v šolah, na zavodih za zaposlovanje ali preprosto na cesti.

Tatjana Avsec

ENO LETO OD RASISTIČNEGA UMORA ROMOV

V Oberwartu na Gradiščanskem v Avstriji so v noči s 4. na 5. februar 1995 Josef Simon (40), oče petih mladoletnih otrok, brata Erwin (18) in Karl (22) Horvath ter Peter Sarközi postali žrtev neonacističnega terorističnega napada. Žrtve so bile na stražnem obhodu, saj so neznanci prebivalcem naselja že nekaj časa grozili ("Romi, ubili vas bomo!") in z avtomobili izzivalno vozili skozi naselje. Vaščani so zato budno opazovali okolico in dogajanje. Četverica je na svojem obhodu očitno želela odstraniti tablo z napisom "Romi nazaj v Indijo", ki so jo na samotni poti, ki vodi iz Oberwarta v Unterwart postavili neznanci. Posledice so bile grozljive: ko se je eden od njih dotaknil table oz. njenege podstavka, se je sprožil mehanizem bombe, ki je bila v cevi. Vsi štirje so bili na mestu mrtvi.

Šok so stopnjevali avstrijski varnostni organi, ki so mrtve osumili, da so napačno ravnali s strelivom. Izvedli so preiskavo v naselju ter iščoč dokaze, preiskali vse hiše. Šele po daljšem času je notranje ministrstvo blagovolilo ugotoviti, da so Romi postali žrtve rasističnega atentata. To sta potrdila črna tabla z napisom "Romi nazaj v Indijo" in mojstrska izdelava bombe. Šlo je za isti

sistem izdelave in seveda tudi za iste storilce kot v primeru bombe pred dvojezično šolo v Celovcu in pisemske bombe

poslane Lojzu Wieserju. Že 6. februarja zjutraj, pa je bomba z istim mehanizmom eksplodirala tudi v hrvaški vasi Stinjaki/Stinatz, na jugu Gradiščanske.

Takšno ravnanje varnostnih oblasti je docela razgalilo njihovo nestrokovnost in cinizem, ki je bil značilen za vse dotedanje raziskave znanih pisemskih in drugih bomb. Vselej so krivdo najprej pripisali žrtvam. Oberwarski Romi pa žandarmerijo obtožujejo, da njihovih pritožb in strahu v zvezi z grožnjami niti ni registrirala, kaj šele jemala resno.

Žrtve so bili potomci gradiščanskih Romov, ki so jih že nacisti obsodili na smrt in jih kot predstavnike življenja nevredne rase najprej strpali v "cigansko taborišče" Lackenbach pri Gornji Pulji na Gradiščanskem, kasneje pa so jih v živinskih vagonih prepeljali v druga taborišča, med drugim tudi v Auschwitz. Od 11 tisoč Romov, kolikor jih je takrat živelo v Avstriji je holokavst preživelo le nekaj sto.

Preživeli so se po vojni vrnili domov, a enakopravnosti zanje ni bilo. Med drugim jim je avstrijska oblast odrekala pravico do državljanstva in osebnih dokumentov. Leta 1948 je notranje ministrstvo odredilo celo izgon "tujih Ciganov". Šele leta 1993 jim je Avstrija priznala status narodnostne skupnosti.

Povzeto po: Franc Wakounig, celovski Slovenski Vestnik z dne 9. Februarja 1996

Nenad Vitorović

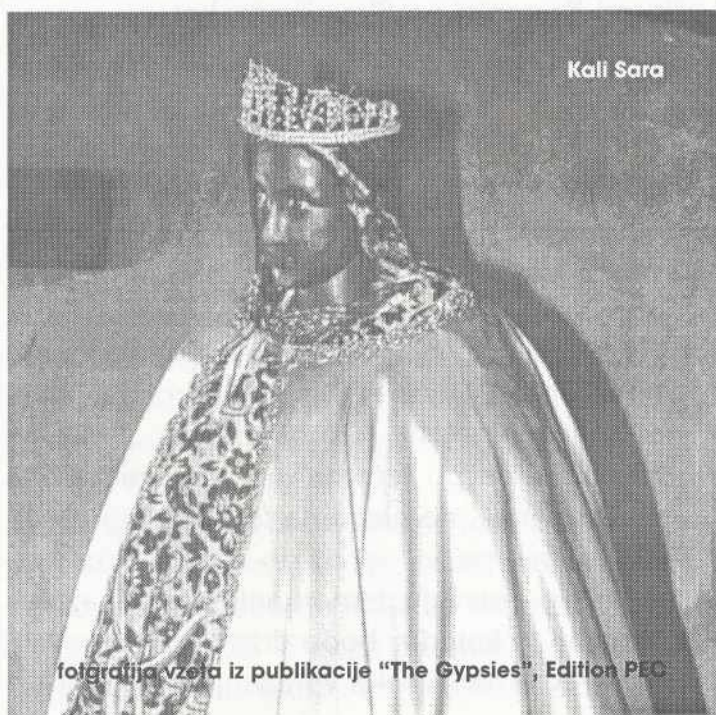
KALI SARA - ZAŠČITNICA ROMOV, PRIČAKUJE SVOJE ROMARJE

Že od sredine petnajstega stoletja prihajajo vsako leto v času od 24. do 26. maja v mestece Saintes Maries de la Mer, ki leži na obali močvirnate pokrajine Camarque na jugu

Francije. Prihajajo Romi iz vseh koncev in krajev Evrope, prihajajo vsi tisti, ki jim je nemirno romsko življenje blizu, in vsi tisti, ki jih privabi pisanost dogajanja in romska glasba: zvoki kitar, ritem in petje preplavijo ulice z radostjo. Prihajajo, da se poklonijo Sveti Sari, romski boginji in zaščitnici, da se jo dotaknejo, da ji povedo, kako so in kaj jim leži na duši, in da jo pospremijo iz cerkve po ulicah do morja, kjer jo blagoslovijo in pospremijo nazaj v kripto cerkve, kjer ostane do romanja naslednjega leta.

Sara je po eni legendi služkinja pregnanih Marij iz Svete dežele, po drugi njihova rešiteljica ob pristanku na obali, kjer danes leži omenjeno mestece in prva Rominja, ki je sprejela krščansko vero. Več o njej in okrog nje v naslednji številki.

Nada Žgank

KAM Z ROMI?

Septembra 1994 je v Varšavi zasedala skupna konferenca Sveta Evrope in Organizacije za varnost in sodelovanje (OSCE). To je bilo prvo tako srečanje v celoti posvečeno Romom. Ugotovila je, da so življenjski pogoji Romov, te najbolj ogrožene evropske manjšine čedalje slabši. Max van der Stoel, visoki komisar OSCE za narodne manjšine in avtor pomembnega poročila o Romih v Evropi je poudaril, da se nji

hov položaj po celem kontinentu zaskrbljujoče slabša - ne le v gospodarskem, temveč tudi v družbenem in političnem oziru. Predvsem je opozoril, da so kršena načela enakopravnosti in spoštovanja človekovih pravic vsakič, ko policija in pravosodje ne zagotovita zaščite Romov in njihovega premoženja pred rasističnimi napadi. Različne organizacije za zaščito človekovih pravic o tem lahko marsikaj povedo.

Primeri segajo od zmerjanja po časopisih, ki Rome označujejo z "divjaki" in "banditi", prek nadlegovanja in preganjanja, požiganja hiš, tja do umorov. Tako npr. v Romuniji, kjer živi največja romska skupnost v Evropi (2,5 milijonov), od leta 1989 vedno pogosteje prihaja do nasilja nad njimi. Pri tem sta policija in pravosodje bodisi nemočna, bodisi popuščata pred javnim mnenjem in včasih dopuščata ljudem, da vzamejo zakon v svoje roke in po svoje rešujejo konflikte z Romi.

Mednarodni center za človekove pravice (FIDH), ki je v Romunijo poslal odpravo, da bi ugotovili dejstva, je prišel do sklepa, da ima nasilje do Romov v tej, kakor tudi v drugih deželah, korenine v splošnem zavračanju Romov, ki ga mediji in določeni politiki izrabljajo in razpihujejo.

Nov pohod rasizma na vzhodu Evrope sovpada z zlomom socialistične ureditve v teh deželah, čeprav so predstavniki zahodnoevropskih romskih skupnosti dali vedeti, da sta nasilje in nestrpnost do Romov del vsakdana tudi v marsikateri zahodnoevropski državi (to trditev na tragičen način dokazuje rasistični umor Romov v Oberwartu v Avstriji, za katerega so tudi značilne pritožbe na račun nedejavnosti varnostnih organov; opomba prevajalca). Tudi Zahod je namreč zajela gospodarska kriza in prinesla staro zlo na površje. Gre seveda za to, da so v časih gospodarskih in/ali družbenih kriz, manjšine nas-

ki jo je izpeljalo Ameriško židovsko združenje (AJC). Ti ugotavljajo, da večina ljudi, tako na vzhodu kot na zahodu Evrope, odprto nasprotuje skupnemu življenju z Romi kot sosedi. Mnogo bolj kot življenju z drugimi skupnostmi (Azijci, črnci, Židi, Turki, itd...).

“Kam hočejo da gremo? V veselje?” - se jezno sprašuje romunski Rom. Od 14. stoletja do nacističnega holokavsta med 2. svet. vojno, v katerem jih je umrlo več kot pol miliona, so bili Romi zaradi svoje radikalne drugačnosti (nomadsko ljudstvo s svojim jezikom, kulturo, etičnimi vrednotami in pravnim sistemom) nenehno tarče preganjanja in nasilja. Hkrati je bilo več kot dovolj časa za nastanek in utrditev mnogih škodljivih predsodkov. Še danes mnoge države ne priznavajo manjšinskih pravic tej skupnosti, ki šteje skoraj 8 milijonov pripadnikov v Evropi, in katere šibkost je pogojena prav s tem, da je nobena vlada noče podpirati. Do sedaj še nobena država ni v celoti uresničila svoje obvezanosti spoštovanja človekovih pravic, kadar gre za Rome. Zaradi razpršenosti po celi Evropi in nezaščitenosti, je romska skupnost posebno ogrožena pred vsemi vrstami kršitev človekovih pravic in nasilja.

V starih demokracijah Zahoda je stanje morda nekoliko manj resno, vendar se tudi te države nimajo s čim ponašati. Naj omenimo le načrtovane prepovedi kampiranja Romov in Travellersov v Veliki Britaniji, pa primer, ko je komaj združena Nemčija leta 1992 z Romunijo podpisala sporazum o vrnitvi nekaj deset tisoč beguncev, večinoma Romov, v to deželo, ki so jo zapustili bežeč pred bedo, lakoto in preganjanjem. Romske organizacije, podprte med drugimi tudi od Zelene stranke Nemčije, so najostreje obsodile te “nove deportacije.”

Po drugi strani pa mednarodne organizacije kot so Združeni narodi, Evropska skupnost in OSCE opozarjajo na resnost stanja že od leta 1969, ko je Svet Evrope sprejel svoje

12 prvo priporočilo glede družbenega

položaja Romov. Njihova prizadevanja niso bila popolna izguba časa. Nekaj se je tu in tam vsaj na papirju izboljšalo, žal pa praksa še močno zaostaja. Večina udeležencev vašavskega srečanja je menilo, da bi za ustavitev nadaljnega slabšanja položaja Romov bilo nujno, da bi čimprej izvolili evropskega posrednika, kakor tudi, da bi romska združenja dobila svetovalni status pri vseh glavnih mednarodnih organizacijah.

Ker pa večina Evropejcev zavrača Rome, so mnogi udeleženci poudarili pomen, ki ga ima vzgoja v boju proti nestrpnosti. Svet Evrope skuša posredovati tam, kjer so se konflikti že razvneli v nepredvidljiva dogajanja. Na kraju samem išče načine, kako graditi zaupanje in razumevanje med različnimi etničnimi skupnostmi. Primer sta paralelna projekta v Pragi in pri Kremnici na Slovaškem, katerih namen je izboljšati življenjske pogoje Romov, ter omogočiti romskim in neromskim otrokom, da bi se srečali in spoznali. V ta namen so organizirali skupne taborne, tudi v šolah in vrtcih so skušali graditi mostove med različnimi kulturami in skupnostmi.

“Probleme poznamo, pomenbno je storiti nekaj v zvezi z njimi,” je izjavila strokovnjakinja za medetnične odnose Livia Plaks in poudarila, da pri tem ne gre zgolj za zaščito ene manjšine, ne glede na to, kako ogrožena je le-ta, pač pa je “odnos do Romov preizkusni kamen v razvoju demokracije. Je pokazatelj za način, s katerim bodo države obravnavale tudi druga manjšinska vprašanja v prihodnosti.”

Povzeto po: “A place for Gypsies?”, članek avtorja Corine Cumerlato, objavljenega v decemberski številki Forum-a, časopisa Sveta Evrope, leta 1994.

Prevedel in povzel: **Nenad Vitorović**

IZ POGOVORA Z MAXOM VAN DER STOELOM

Visoki komisar za narodne manjšine pri Organizaciji za varstvo in sodelovanje v Evropi Max van der Stoel je "preventivni diplomat". Ni gasilec, pač pa, kot sam pravi, preprečevalec požarov. Njegova naloga je proučevati položaj manjšin in v primeru prihajajoče nevarnosti, poskušati prepričati tamkajšnje vlade, da poiščejo razumne rešitve. Na vprašanje glede romske manjšine odgovarja:

- To je zelo velik problem in zelo malo je bilo doslej storjenega v zvezi z njim. Pred kratkim so Svet Evrope, moj urad in Urad za demokratične institucije in človekove pravice v Varšavi organizirali seminar, ki je jasno pokazal, koliko dela, vključno s pomočjo sociologov in psihologov, je potrebno na tem področju.

Veliko Romov ima težave z vključevanjem v sodobne družbe ter je soočeno z brezposelnostjo in diskriminacijo. Povsem se strinjam z romunskim predsednikom, ko pravi, da so v njegovi državi Romi gospodarsko, družbeno in kulturno najrevnejša skupnost. Verjamem tudi, da bi isto lahko rekli za mnoge druge dežele.

Če se tega problema ne bomo lotili bolj odločno, če bomo nadaljevali z njegovim odlašanjem, se lahko zgodi, da bomo soočeni s človeškimi nesrečami, ki bi jih Evropa morala - o tem sem prepričan - za vsako ceno preprečiti. Ker ni neposredne nevarnosti mednarodnega konflikta, nekateri menijo, da niti ne gre za problem s katerim naj bi se OSCE ukvarjala in tudi sam ne vztrajam, da bi ga povsem prevzeli nase. Pomembno ga je postaviti na dnevni red in začeti v zvezi z njim delati. Čimprej. Vse drugo so postranske zadeve.

Iz intervjuja, ki ga je vodil Clement Stoskopf za Forum. (Forum, December, 1994)

Prevedel: **Nenad Vitorović**

NOVICE IZ SVETA EVROPE :

UKREPI ODBORA MINISTROV

Odbor ministrov Sveta Evrope je odločal o predlogih Parlamentarne skupščine Sveta Evrope iz leta 1993. Med temi so se nekateri pokrivali s predlogi varšavskega srečanja, kot je predlog izvolitve evropskega posrednika, ki pa ga Ministrski Svet ni sprejel.

Obvešča pa, da je ustvarjeno plodno sodelovanje pri zadevah, ki se tičejo Romov in so skupen interes med Svetom Evrope, Uradom za demokratične institucije in človekove pravice pri Organizaciji za varnost in sodelovanje v Evropi in Komisijo evropskih skupnosti (Commission of the European Communities).

Generalni sekretar Sveta Evrope je imenoval g. Johna Murraya za koordinatorske aktivnosti, ki zadevajo Rome. Koordinator bo odgovoren za navedene stike, kakor tudi za razvoj aktivnega sodelovanja z romskimi organizacijami.

Takšno sodelovanje bi omogočalo učinkovitost, ki bi kvalitativno presejala vsoto učinkov med seboj doslej nepovezanih prizadevanj in bi hkrati preprečilo podvojitve dejavnosti.

Kontaktna oseba:

Mr. John Murray

(Coordinator of Activities on Roma / Gypsies)

Telefon: 00 33 88 41 21 67

Fax: 00 33 88 41 27 31

Prevedel: **Nenad Vitorović**

RAJKO ŠAJNOVIČ je rojen 10. decembra 1947 v Komrani v Beli Krajini. Živi s soprogo v romskem naselju Šmihel, v novomeški občini, kjer je bil od leta 1978 občinski predstavnik Romov. Bil je med organizatorji praznovanja svetovnega dneva Romov, ki smo ga v Sloveniji prvič praznovali 8. aprila 1982. Istega leta je ustanovil romsko športno društvo za mali nogomet pri Športni zvezi Novo mesto, 25. marca 1983 pa novomeško društvo "Rom", prvo romsko društvo v Sloveniji. Bil je njegov prvi predsednik, pozneje pa pobudnik nastajajočih romskih društev v Črnomlju in v Krškem. Je vztrajen borec za zaščito človekovih pravic Romov v Sloveniji in pesnik. Leta 1995 je izšla njegova prva pesniška zbirka POT/ DROM.

Kako se je začela vaša pesniška pot?

Rom je nepismen, vendar ima pamet v glavi. Predvsem pa nosi v sebi poezijo. Rom sam je poezija, Rom sam je pesem. Ni Roma, ki ne bi imel posluha, ki ne bi znal peti, zaigrati, zavriskati... Vsak zna povedati pesem, pravljico, a ovira ga sramežljivost.

Zakaj sramežljivost?

Veste, naš narod je slabo pismen, večina ni končala več kot pet razredov osnovne ali posebne šole, izrinjen je na rob družbe in misli, da iz tega ne bo nič - ne najde poti iz začaranega kroga. Rad bi, pa ne ve kako, ne ve na koga naj se obrne po pomoč, sploh ne ve, da ta rešitev obstaja. Je zaprt vase. In vse te najlepše pesmi, najlepše poezije, umirajo skupaj s starimi Romi.

In če ne bi bilo sramežljivosti?

Vsak Rom bi lahko povedal pravljico in ta pravljica bi bila čudovita, najlepša. To bi bila

pravljica kot o Janku in Metki, kot o Indijancih in kavbojih, pravljica o času, ko smo Romi živeli v Indiji, v naši pradomovini, ob reki Ganges in v čudoviti deželi Sind, ko smo bili še nomadi, živeli srečno, veselo in se imeli radi. Takrat so Romi živeli na travnikih, v gozdovih - to je nekaj najlepšega, tam je tisti čisti zrak, tam so rasla zdravilna zelišča, tam so bile živali in vsi so bili prijatelji.

In vendar ste jo vi premagali...

Na stotine Romov, mojih bratov in sester, ima kot jaz v sebi ključ, ki odpira nevidna vrata poezije. Vendar vsi ne znajo odkleniti teh vrat, tega ne zmore vsak, ni vsak Rajko Šajnovič. Jaz sem končal dve leti osnovne šole. Učil sem se predvsem iz izkušenj, ki sem jih nabiral kjerkoli sem delal, poslušal sem ljudi. Veliko sem bral - ob sveči, ker ni bilo električne napeljave. Bral sem stripe (Zagor, Kit Carson), Cankarja, Prešerna, hodil v knjižnico, spremljal medije...

Moja prva pesem Romoro čororo (Revni Rom) je nastala leta 1982. Uglasbil jo je Bojan Tudija in jo zapel v filmu Robarja-Dorina Opre Roma.

Kako je prišlo do tega, da ste izdali pesniško zbirko?

Ni bilo človeka, ki bi me usmeril na prava vrata, kjer bi mi lahko pomagali. Nato pa sem šel do urednika Dolenjske založbe, gospoda Šalija, ki je takoj pokazal razumevanje. Do njega sem prišel sam, bral sem o njemu. Rekel sem, grem probat, pesmi sem odnesel s sabo. Takoj je bil pripravljen. Leta in leta pa sem naletaval na gluha ušesa.

Kje menite, je razlog za gluha ušesa?

Ker sem pač Rom. Ni enakopravnosti. Pravijo da je demokracija! Ja, ja, tudi enakopravnost mogoče, vendar ne, ko gre za Rome. V filmu Winetou sem slišal

nekega ameriškega generala reči: "Le mrtev Indijanec je dober Indijanec." In mi Cigani smo nekakšni evropski Indijanci. Vendar pa se Rom ne vda v usodo, čeprav potrebuje pomoč. Obstajati mora nekdo tretji, ki ga potegne. Mora biti Filip Robar, Rajko Šajnovič..., da mu da veselje in mu pove, da mu želi pomagati. Za razliko od tistih, ki nimajo časa, nimajo denarja, nimajo strokovnjakov... Seveda bi se vse te reči našle, vendar ne za Cigana. Vidite, ves čas dobivaš udarce po srcu in potem si tako razočaran in obupan. A nenadoma pomisliš: "se bo že nekdo našel, ki bo pomagal, moram vztrajati."

Kako vi pomagata svojemu ljudstvu?

Od leta 1978, ko sem se na materinem grobu pred Bogom zaklel, da bom Romom pomagal, sem prvič začel s svojo aktivno dejavnostjo. Dolga in dolga leta sem pomagal, del sebe sem podaril.

Ne samo Romom, ki so moji bratje in sestre, moje ovce, jaz pa njihov pastir. A družba me je razočarala in tudi moji Romi so me razočarali. Vendar jih bom vedno zagovarjal, vedno, kjerkoli in kadarkoli bom zastopal njihove interese. Tudi moje pesmi so njim podarjene. Res pa je, da nič ni večno, tudi najtrši kamen se slej kot prej razbije. Vsakumur povem: vse sem že doživel na svoji trnovi poti - solze, grenke solze... večkrat sem šel na polja, travnike, kjer so same privrele.

Kako vas sprejmejo občinski veljaki, ko se pridete za kaj borit?

Od vsega začetka sem bil za njih kot rešitelj, odlični poznavalec romske problematike in položaja Romov v Sloveniji. Ni bilo sestanka, predavanja, okrogle mize, konference, da ne bi bil prisoten. V času komunizma so me vabili na vse sestanke. Toda preveč sem vedel, preveč govoril.

Leta 1983 sem povedal nekaj, zaradi česar so

prebledeli od strahu: mnogo Romov, moških, žensk in otrok, je policija brutalno maltretirala. En Rom je nekaj ukradel, nakar so bila obkoljena vsa romska naselja. Kot živino so jih naložili v marice, dali gas in na hitro zavrili, jih tako premetavali, da so bili polni modric. Nekega Roma, ki je bil osumljen, da je ukradel kokoš, so odpeljali h kmetu, da bi ga prepoznal. Tam so ga tako topli, da je sam lastnik rekel, da ni on kriv, pa tudi če bi bil, mu vse oprostijo, le nehajo naj ga tepsti. Tudi drugi vaščani so videli, kako hudo je bil pretepen in mu pomagali uiti iz marice, medtem, ko sta policista popivala v gostilni. Zgodaj zjutraj je prišel ves krvav domov.

Mučili so tudi ženske, nosečnice topli s gumejkami po trebuhih, se drli na njih in jim grozili na celodnevnikih zaslišanjih. Velikokrat so iz strahu krajo raje priznale, čeprav je niso zagrešile.

Na stotine Romov je prihajalo k meni po pomoč. Jaz sem vsako pričevanje podrobno zapisal in to odnesel glavnemu načelniku UNZ. Za vsak primer sem napisal pritožbo in

jo fotokopiral, da sem imel dokaz, saj so večkrat skušali zanikati, da sem pritožbo vložil. Ker nisem uspel v Novem mestu, sem se obrnil na republiški sekretariat UNZ v Ljubljani, od koder so po dveh dneh poslali inšpektorje v prisotnosti zdravnikov in novinarjev. Od takrat se je ravnanje policije izboljšalo. Takrat so me klicali ciganski sodnik. Vidite, to se dogaja v življenju Romov.

Čez čas pa so mi začeli očitati, da sem preveč čustven, da me prerado zanese. Začeli so me na vse načine odrivati, poniževati, nihče se ni spomnil, kaj sem v zadnjih desetih letih naredil. Počutim se poraženega. Nisem več predsednik Društva Rom. Vseeno pa menim, da se morajo romska društva ustanoviti v vseh občinah, kjer Romi živijo. Le če bodo imeli svoje predstavnike in organizacije, bodo imeli zagotovljeno zanesljivo pomoč in zaščito.

Vera, Tatjana, Nenad

Foto: Nada

IZ CIGANSKE DUŠE

"V Romih je pravzaprav poezija navzoča, a z njo se redko kdo od njih predstavi javnosti. Rajko Šajnovič je to storil in tako izpovedal romsko usodo, ki je ljubezen v grenkosti in revščini ter občutje ogroženosti in zapostavljenosti. Ko v pesmih riše in zarisuje občutja in razsežnosti romske/svoje bivanjskosti in odzrcali v njih vsa njim/njemu lastna duhovna stanja in razpoloženja ne pristane v objokovanju in tarnanju, niti ne v brezupu, saj najde moč in vero v življenje ter tudi prostor zase in svoje ljudi. Rom je velik in ponosen človek, Rom ima svoje mesto na Slovenskem, je slovenski Cigan, le pustiti in omogočiti mu je treba, da živi po svojem izročilu in v skladu s svojo naruro." ... je zapisal Franci Šali v spremni besedi k pesniški zbirki.

RAJKO ŠAJNOVIČ DROM / POT

CIGANI

Ista kri,
iste oči,
ista duša,
iste solze,
ista usta,
isto trpljenje,
en trebuh,
ena sreča,
eno hrepenenje.

ROMA

Enako rat,
enako jača,
enako duša,
enako suze,
enako muja,
enako trpljenji,
jek per,
jek bajt,
jek želja.

JAZ SEM

Jaz sem
kamen,
drevo,
sonce.
Jaz sem
črviček,
zdravje,
veselje,
otročka igrica,
veter
pod drevesom,
sen pod nebom.
Sem
kruh za lačne,
trpljenje za Gospoda,
beg za nesrečne,
številka na papirju,
hiša,
šotor in črni konj...
Vse sem jaz,
kar obstaja,
kar gre, kar odhaja.
O,
v meni je tudi Rom,
velik človek je v meni.

MENI HINO

Meni hino
bar,
kašt,
kham.
Meni hino
čirmoro,
sastipe,
veseli,
čhavorano khelibe,
bura
stulo hrasto,
sano stulo nebo.
Hino
maro vaso bokhale,
trpljenji vaso raja,
našibe vaso nesrečno,
številka po papiri,
kher,
koliba i kalo gra...
sa hino meni,
sogodi obstojini,
sogodi đal.
O,
du mende hilo i Rom,
baro manuš hilo du mande.

NOCOJ UMIRAM

Nocoj umiram
ves tvoj v tebi.
Ali veš,
da ti gledam roke,
da ti božam prsi?
Ali čutiš
ogenj v dojkah?

DARAT MERO

Darat mero
sa tro du tute.
dali dane,
da tuke hiko vasta,
da tuke šlatino prsa?
dali čutine
jak du čučja?

POT

Gremo s potjo,
trese se od zime.
Stiskamo srce,
iščemo najdaljši sen;
pojemo
kot ptička
na ledenem drevesu.
Hajde, pot, gremo,
da te prehodimo
in vidimo,
kje si srečna.
Pot se trese,
žre vodo,
lomi kolesa
istrošenih voz;
konji slepijo,
a mi se jokamo...
O, kaj če umre POT,
s kom bo potem ROM?

DROM

Đam dromeha,
tijani pe ka hili zima.
Tiskovinama vođi,
rodamo najdurede sano;
đilavamo
sargodi čirikljori
po ledeno hrasto.
Ala, drom đam,
da tu prephiramo
i hikamo,
kaj hinas bajtali.
Drom pe tijani,
hal pani,
phageri koli
po kale znucimbe vozi;
grasta ratinen korora,
a amen pe rovamo...
O, so kerama ako meri DROM,
koneha ovela onda ROM?

MOJ MALI SVET

Pustovanje

Pust je vsako leto. Letos sem šla tudi jaz v maškare. Šla sva skupaj z možem Rudijem. Oblekla sem romsko obleko. V maškare sem šla na Drsko. Dobila sem krofe in denar.

Jelica Brjidič

foto Stanka Glogovič

Moja skrita želja o šoli

Hodim v osmi razred, v katerem sem edina Rominja. Imam veliko želja, a največja je ta, da bi v moji bližnji okolici obstajala šola samo za Rome, v kateri bi potekal program, kakršnega imajo ostali otroci. Meni se ta želja ne bo uresničila, saj bom pravkar končala osmi razred, a mi ostaja upanje, da bodo Romi z enakimi željami imeli kmalu takšno šolo.

Prvič, ko sem prišla v razred med neromske učence, so se ti do mene obnašali zelo nepravno. Trajalo je kar precej časa, preden so se umirili. Ko se spominjam teh dogodkov me boli pri srcu, saj vem, da večina ne razume, kaj sva takrat s prijateljico, ki je tudi Rominja doživljali. Moj sedanjí razred ni tako nepravilen do mene, vendar se vseno počutim čisto odrinjeno.

Moja prijateljica Sabina je zaradi določenih razlogov osnovno šolo končala že v sedmem razredu, tako da sem sedaj v osmem razredu ostala sama od Romov. Srednjo šolo bom nadaljevala v Ermonju, kjer se bom usposobila za poklic poslovnega tajnika. Upam, da v tej šoli ne bom

tako zavržena, kot sem bila vsa ta leta.

Za konec pa bi rada dodala še to, da se naj otroci, ki niso Romi, do Romov obnašajo kar se da lepo, saj smo Romi ljudje z dobrim srcem in nismo prav nič drugačni kot ostali ljudje.

Nataša Brajdič,

Drnovo pri Krškem

Doma sem v Zabjeku

Ime mi je Ilija, pišem se Brajdič. Zelo rad hodim v šolo in se igram s prijatelji. Živim v baraki. Mama kuha, imamo luč in televizor na akumulator. Rad se vozim s kolesom in motorjem. Rad gledam televizijo. Moja najljubša nadaljevanka je Santa Barbara. V jeseni najraje nabiram jurčke in štorovke, jih posušim, potem pa prodam. Veliko zaslužim in za ta denar sem si kupil kolo.

Ilija Brajdič, 5.a

ČŠ Bršljan, Novo Mesto

Moje življenje

Doma sem v Dokležovju. V hiši smo mama, ati in dvanajst otrok. Nimamo elektrike in kopalnice. Na dvorišču imamo pipo z vodo, to pa potem nosimo v hišo. Moje življenje je težko. Zato pa rada hodim v šolo. Tam mi je lepo. Najrajši imam matematiko in slovenski jezik. Domačo nalogo delam pri podaljšanem bivanju. Tukaj tudi beremo in računamo. Popoldne se doma igram, sankam se z vrečo, kepam, gledam tudi televizijo. Naša televizija je na akumulator. Tudi prijateljice imam. Najrajši se pogovarjam z Nastjo.

Daniela Horvat,
3. b. OŠ Dokležovje

Dragi prijatelj!

Ime mi je Darja in stara sem 15 let. Imam rjave oči in rjave lase. Najrajši imam rumeno barvo. Moja najljubša žival je zajček. Žalostna sem, kadar mi brat Gregor naga ja. Vesela sem, kadar dobim darilo. Najrajši jem torto. Moje najlepše doživetje v zadnjem času je bil ples. Rada bi, da bi me oče peljal na morje. Rada bi, da bi se mama učila pisati. V šoli me je strah, kadar me sošolci zmerjajo. Ko bom velika, bi rada bila čistilka. Rada bi, da bi ti prišel k meni na obisk. Pogosto sem doma. Najrajši plešem. Moj najljubši prijatelj je glasbenik. Upam, da te bo moje pismo razveselilo. Želim te čimprej videti.

Lepo pozdrave, tvoja *Darja*
Herinov Grm pri Krškem

VSE O MENI

JASTI IMAM
ČIST ROMIENE
LASE
ZELU PVO MISLAM

IMAM RJAVE
OČI

OBRAZ
IMAM LEP
IN ČIST

RADA IMAM: STARSE,
SORODNIKE, BRJATELJE
SO SOLGE, UCITEJE,

ZUSTI JEM
INGOUORIM
TO JE MOJA
DESNJA
ROKA S
KPIKERO
PISEM
IN JEM

MOJE ROKE SO
MOČNE IN VEZNE

Jolanda
Harmonie

TREBUHME
VECKRAT BOLI
IN KRULI

MOJE NOGE SO
URNE I MOČNE

IVOSIM ČE ULJE
S STEVILKOŽE

